

BJØRN NORDHEIM

I KAMP FOR FRIHETEN

Stoffet er samlet og redigert av Bjørn Norheim

*«Det er ting i et folks historie
som
ingen kan glemme, og som ingen
har lov til å glemme.» C.J.
Hambro.*

11. juni 1940

11. juni 1940 gikk skvadron 269 fra Royal Air Force Coastal Commando (kystkommandoen i det britiske flyvåpen) til angrep mot Trondheim havn. På havna lå den tyske slagkrysseren «Scharnhorst». Tre dager tidligere hadde denne krysseren vært med i et slag der tre britiske skip ble senket: hangarskipet «Glorious» og destroyerne «Ardent» og «Acasta». «Scharnhorst» ble skadet, og anløp Trondheim for reparasjon. På havna i Trondheim lå også slagkrysseren «Gneisenau», krysseren «Hipper», tre jagere og to forsyningskip.

Den britiske marinen ville i det lengste unngå å ta seg fram i de trange norske fjordene med større skip, og de brukte derfor ubåter og fly i kampen mot de tyske okkupasjontene.

Skvadron 269 holdt til på flyplassen Wick i Skottland, og var utstyrt med to-motors fly av typen Lockheed Hudson I, som opprinnelig var et amerikansk passasjerfly. Royal Air Force brukte flyene både som rekognoseringsfly og som bombe- og jagerfly. Det var fire menn i hvert fly.

Skvadron 269 hadde tolv fly. Under ledelse av Wing Commander Pearce tok flyene av fra basen Sumburgh på Shetlandsøyene klokka 11.30 (britisk tid). Det var regnbyger og middels sørvestlig vind. Alle flya kom vel av gårde.

Det er noe uvisst når flya kom inn over Trondheim. De dannet fire formasjoner – altså tre fly i hver formasjon - og angrep med sola «i ryggen». Fra en høyde på ca. fem tusen meter slapp de i alt trettiseks 500 pounds bomber. To av de tyske krysserne ble truffet, og røyk kom til syne fra ett av forsyningsskipene. Britene møtte hard motstand fra det tyske luftvernet.

Fem tyske fly tok av fra Værnes og gikk til motangrep. Skvadron 269 mistet to fly. Flyet med serienummer P 5131 og kjennetegn UA-P ble skutt ned, trolig av luftvernet, utenfor mølla i Buvika (UA var skvadronens kode, og P flyets individuelle bokstav).

Flyveren, G. W. Robson, ble drept, og fulgte med flyet i dypet. De tre andre hoppet ut i fallskjerm. Navigatøren, A. Sherwood unnslopp og kom seg omsider til Sverige. Telegrafisten A. Napier ble tatt til fange av tyskerne. Skytteren, John Craig, ble trolig skutt da han hang i fallskjermen over fjorden.

Det andre flyet - Hudson N 7361 UA-G - ble skutt ned ved Steinshylla på Byneset. Flyveren, E. B. Lascelles ble arrestert, og det ble også de tre andre: Brodie, Hepburn og Marchell. Den siste ble så hardt såret at han døde på Røde Kors-sykehuset i Trondheim. Han er gravlagt på Stavne.

De ti andre flya fra Skvadron 269 landet på Sumburg 17.35 britisk tid. Tre timer senere fortsatte de til Wick i Skottland.

(Opplysningene bygger på en artikkel av Bjørn Olsen, som har sine informasjoner fra arkivet til Norsk flyhistorisk forening)

Et øyenvitne forteller

Johan Øvre i Buvik var en av de mange som opplevde det tragiske som hendte 11. juni 1940. Han

har fortalt om det i intervju i avisene «Sør-Trøndelag» (1979) og «Melhusbladet» (1986).

Det var godt vær i Trøndelag 11. juni 1940. Tidlig om ettermiddagen hørtes skudd fra mitraljøser, og et brennende fly styrtet i fjorden utenfor mølla i Buvika.

Johan Øvre stod på møllekaia sammen med noen arbeidskamerater. De la merke til at en skjøt seg ut i fallskjerm, og for å hjelpe vedkommende, fossrodde de utover Gaulosen. Om bord i båten var foruten Johan Øvre, Kolbjørn Gullteig, Per Leraand og Bjarne Onsøien. De nådde ikke fram tidsnok til å ta hånd om den stakkars soldaten. Vrakrester lå på sjøen, og de ble tatt opp og lagt i båten. Flyet så de ikke lenger. Tyske fly fór over dem i lav høyde. De gikk like over hodet på oss, forteller Øvre.

Da de fire kom tilbake til mølla, hadde tyske soldater stilt seg opp på kaia og våpna var rettet mot de tapre nordmenn. Johan Øvre sier at de ikke var redd. «De kunne da ikke gjøre oss noe.» Andre som var i samme situasjon, fikk erfare noe ganske annet! Alt de hadde funnet etter flyet, måtte straks overleveres til tyskerne. Kolbjørn Gullteig hadde kommet over et britisk kart, som han hadde på seg og som han siden oppbevarte heime.

To av naboene til Johan Øvre, Leif Øiaas og sønnen Arnold, rodde ut fra Skjæret. De skulle også prøve å redde flysoldaten men de tyske flya var så nærgående at det var bare å gi opp.

Det er aldri blitt gjort noe for å få hevet flyet. Flyet var svært ødelagt da det gikk ned, og det ligger dypt.

Som et kuriosum kan nevnes at Anders Hagen fikk opp en del av den ene vingen da han for mange år siden drev fiske i området ved Kollen.

I navigatørens fotefar

To av de fire som var i flyet kom seg ut i fallskjerm. Det var telegrafisten A. Napier og navigatøren A. Sherwood. Den første ble tatt til fange ved Blekesmark i Melhus, den andre unnslopp og kom seg omsider til Sverige som alt nevnt.

Å følge i navigatørens fotefar, er som å lese en spennende roman. Vi slår derfor følge med A. Sherwood fra den stunda han landet på Kvernberget.

Han gjemte seg i det ulendte terrenget ovenfor Nordgrenda i Melhus. John Langørgen bodde i Nordgrenda. Han var tretten år i 1940, og husker godt det som hendte den junidagen for snart et halvt århundre siden. Han så det brennende flyet og sprang opp til Lauvåsen for å se hvor det landet. Og der - i einerkattet - lå den britiske flysoldaten! Langørgen husker at Sherwood virket redd, og han ønsket slett ikke å komme i kontakt med nordmannen, som trakk seg tilbake. Ei stund etter ble terrenget nøye saumfart av østerrikske soldater.

A. Napier kom ned i nærheten av Øyåsbakken i Melhus, og ble altså arrestert. A. Sherwood landet i ei furu ved Lauvåsen på Kvernberget, forteller Lars Kvernberg. Anne, som bodde i Lauvåsen, var hjemme alene da den britiske flysoldaten kom inn. Han fikk være hos henne, og da de Østerrikske soldatene kom, fant de ham ikke. Anne visste selvsagt ikke noe om det som hadde hendt!

Sherwood holdt seg skjult i en kvistdunge på Kvernberget før han omsider i kveldinga tok seg fram til Smålyttja i Buvika. Østerrikerne fant aldri briten. Lars Kvernberg husker at det var husundersøkelser tre ganger hos ham.

Herman Valset (født 1930) forteller at Sherwood bar en to-tre staurer da han kom fram i nærheten

av Folkets Hus, nå Bøndernes Hus. Hvis Østerrikerne så ham, trodde de vel helst at han var en av bøndene i nærheten.

Herman husker at faren og farfaren sørget for at flysoldaten fikk nye klær. Å gå i uniform var selvsagt altfor risikabelt. Han fikk brudgomsdressen til faren, forteller Hermann, og uniformen ble brent! Knappene lå igjen i asken, og de ble nedgravd. Noe av det utstyret Sherwood hadde, bl.a. pistolen, ble gravd ned i vedskjulet, og det ble lagt ved over. Og den sultne soldaten fikk traktering.

Håkon Strand var lærer i Buvik under krigen og også noen år etter krigen. Han er nå pensjonist, og bor i Trondheim.

Strand forteller at han var i Smålyttja og snakket med Sherwood. Briten var ikke nedtrykt etter de dramatiske hendelsene han hadde opplevd tidligere den dagen. Han sa at han først og fremst tok sikte på å ta seg over til Sverige. Håkon Strand viste ham et kart, og orienterte om de muligheter som forelå. Etter å ha vært i Smålyttja ca. et par time gikk briten sørover langs elva Vigda.

Hanna Valset sørget for at Sherwood fikk med seg niste. Strand minnes at det kom melding i kringkastinga om at Sherwood var kommet tilbake til Skottland, men husker ikke hvor lang tid det tok før han hørte meldinga.

Håkon Strand forteller også at han et par ganger hadde besøk av to tyske offiserer som ville ha greie på hva han hadde sett og hørt. «Jeg villedet dem så godt jeg kunne – og det gikk bra!» sier Strand.

Det gikk mange rykter i Buvika i dagene etter 11. juni, og Håkon Strand ga bygdefolket det gode rådet at de ikke måtte si noe om det de visste så lenge krigen varte! Strand fikk pengepungen til Sherwood, og den har han tatt vare på som et minne om den tapre briten.

Ola Aksnes var også lærer i Buvika på den tid. Han var sammen med Strand i Smålyttja og pratet med Sherwood. Aksnes fulgte flysoldaten et stykke på vei. Han ga ham et kart, og sa at han måtte gå i retning Hølonnda. Aksnes forteller at Sherwood overnattet på Hølonnda. Derfra gikk han til Kvål, videre til Singsås.

Sherwood kom omsider til Selbu, og i et brev forteller Johan Krogstad fra Selbu om hans opphold der: «I juni 1940 kom den britiske flysoldaten Alec Sherwood hit. Sherwood var fra Furnes i Skottland. Han fortalte meg at han og kameratene hadde ordre om å bombe tyske krigsskip og handelsskip i Trondheimsfjorden og anlegga på Thamshavn ved Orkanger. De fikk ikke utrettet stort på grunn av hard motstand fra de tyske okkupantene.

Han satt på kjøkkenet hos oss og spiste. Han var svært sliten etter turen over Reinsfjellet. I Singsås hadde han overnattet hos en norsk-amerikaner, og i brevet fra ham stod det at her kommer en britisk soldat som ble skutt ned av tyske fly. Dere oppfordres til å hjelpe ham så han kommer seg over grensen til Jämtland i Sverige.

Etter å ha lest brevet brente jeg det straks og sa at jeg skulle hjelpe ham så godt jeg kunne. Han ble da mer frimodig. Han var svært nedfor etter alt han hadde opplevd de siste ukene. Sherwood snakket om sine kamerater og om krigen. Han var meget pessimistisk når det gjaldt utfallet av krigen.

Gammeltante, som jeg bodde hos, serverte potetkaker med setersmør og geitost. Det likte han godt. Tante spurte om han hadde fått slik kost før. Sherwood fortalte at det ble laget potetkaker også i Skottland.

Plutselig kom tyske soldater inn i rommet ved siden av. Der var det butikk. Jeg måtte handle raskt og fikk ham ut kjøkkeninngangen. Heldigvis forlot tyskerne butikken, og dro videre nedover bygda.

Hvis de hadde oppdaget britten, hadde også jeg kommet i stor fare. På veggene var det oppslag om at all hjelp til fienden straffes med døden.

Da tyskerne hadde reist, ringte jeg til lærer Marit Rolset som bodde ved veien ca. to kilometer lenger oppe i bygda. Jeg ba henne stoppe en lastebil som jeg visste skulle til Tydal. Hun skulle si til sjåføren at han skulle komme tilbake til meg for å ta med en pakke til Tydal. Bilen kom, og jeg sa til sjåføren: «Her er pakken – Alec Sherwood». Jeg ba sjåføren om at han måtte prøve å komme i kontakt med familien Øren som ofte var i Tydal. De ville sikkert hjelpe Sherwood over til Sverige. Sherwood gråt, og omfavnet meg. «This shall never be forgotten», sa han. («Dette blir aldri glemt»). Han kom seg over til Sverige.

I 1943 kom han tilbake til Skottland via Island. Jeg fikk en hilsen fra Sherwood da han var kommet vel hjem igjen. To menn i Selbu hadde hørt hilsenen i nyhetene fra London, men meldingen var slik at hvis de ikke hadde hatt greie på det som hendte, ville de ikke ha skjønt noe. Alec Sherwood ble permittert fra Royal Air Force i 1948, men det har ikke vært mulig å komme i kontakt med ham.

(Johan Krogstad har også fortalt om den britiske soldaten i skriftet «Selbygger og tydalinger i krigens dager 1940-45» utgitt av Selbu og Tydal historielag 1985).

Thorstein Øren som er arkitekt i Trondheim fulgte Sherwood til grensa mot Sverige. Øren skriver: Siste etappe av Alec Richmond(?) Sherwoods flukt fra tyskerne over til Sverige i juni 1940. (NB. Jeg har satt inn Richmond i navnet da jeg synes å huske at det var hans mellomnavn.)

Tid: Han kom til Tydal om ettermiddagen 15. juni 1940, og gikk over til Sverige 16. juni. Hans to ledsagere returnerte samme dagen til Essand, og overnattet på en seter der. De drog neste dag, 17. juni, til bygds igjen.

Årsaken til at jeg kan tidfeste dette, er at da jeg kom ned til bygda, husker jeg at det var gravøl etter Ole Rassmussen Henmo nede i Nytrøa. Jeg har nå kontaktet hans sønn, Ragnar Henmo, som kunne oppgi farens begravelsesdag til 17. juni 1940.

Personer: Maren Eriksdatter Rotvold, gift Kløften, født 1880, død 1961. I bygdeboka står det bl.a. om henne: “Maren var kvikk og gjestfri”.

Einar Graae Østby, født 1910, vokste opp i Jensgarden Østby. Han har bygd sitt eget hus, og bor fortsatt i Østbygrenda.

Thorstein Øren, født 1921, har skrevet ned det som følger. Min far var født på Fossan gård i Tydal, og gjennom hele min barndom og ungdom hadde jeg en meget nær kontakt med bygda. Vi tre var de eneste i Tydal som hadde kontakt med Alec. For å forenkle litt, bruker jeg fornnavnet.

Så over til historien så langt Einar Østby og jeg husker den.

Om ettermiddagen 15. juni 1940 ringte Maren Kløften til Fossan gård og spurte etter meg. Hun bad meg komme ned til Kløfta snarest. «Du som er gymnasiast, kan vel engelsk?» spurte hun. Jeg hev meg på sykkelen, og fór nedover. «Bli med opp på loftet, Thorstein», sa hun. Der oppe hadde hun gjemt Alec, en ganske høy, smidig og blond kar med et åpent og godt ansikt. Han var nå mett og i god form etter å ha blitt mottatt av Maren Kløften, som var svært gjestfri.

Hans eneste tanke var: Hvordan skal jeg komme meg ut av Norge og over til Sverige, og så til England for ny kamp mot Tyskland?

Hvordan han var kommet til Tydal, har jeg kun fra hans egen munn og gjennom min kanskje mangelfulle hukommelse.

Han fortalte at da flyet fikk en fulltreffer, ble to drept. Selv hoppet han ut. Fallskjermer slo hjelmen ned over øynene på ham. Han havnet oppi et tre, frigjorde seg og sprang. Han levde av røtter og bær til han kom fram til gode nordmenn, fikk hjelp, og ble satt på rett vei. Vi måtte få ham til Sverige. Min første tanke var Einar Jensgarda, som Einar Graae Østby heter på folkemunne. Jeg kjente ham godt da han i flere år hadde vært slåttekår på Fossan. Han var kjent i fjellet og visste om Armfeldts rute som sin egen bukselomme. Det var ikke nei i hans munn da jeg dro opp til Jensgarden og fortalte han hva vi måtte gjøre.

Tidlig om morgenen, 16. juni dro jeg fra Fossan og var nedom Kløfta og hentet Alec. Vi gikk til Jensgarden i Østby, der Einar sluttet seg til, og så bar det mot Essand. Det var en fin forsommerdag, men det lå ennå mye snø i fjellet etter den harde vinteren. Vi fór fra Essand, under Blåhammeren, nordøstover, krysset Rangla øverst i Rangledalen, krysset reinsgjerdet og grensen oppe i Storklukenskaftet, gikk ned og over Rekåa (en sideelv til Ena), over Rekdalshøyden ned til Storvallen, som ligger noe sør for Storlien. Verten på Storvallsgården, Helmer Vänset, var venn av Einar. Det var en drøy marsj til fots, men vi var vel framme, Fra Storvallen til Storlien var det bilvei.

For Alec var en fjellvandring en helt ny opplevelse. Da jeg oppe i Rødalen la meg ned ved Røldalsbekken for å drikke vatn, tok han meg i nakken og ville forby det. Han drakk selv grådig da jeg fortalte at i Norge kunne vi uten skade drikke friskt, rennende vann ute i naturen. Da vi krysset Rekåa, gikk vannet til midt opp på leggen. Vel over satte Einar og jeg på hver vår stein, tok av oss skoene og vred opp strømpene. Alec så først undrende på oss, så lo han, og så gjorde han det samme. Noe sånt hadde han aldri vært med på før, og gledet seg til å fortelle det hjemme i England.

Alec fulgte oss, som den gang var veltrente fjellvandrere, med letthet, og vi gikk raskt. Han var i godt humør, og hadde sans for humor. Einar husker at da vi skiltes, tok Alec opp en stor hesthandlerpung og ville gjøre opp for seg. Det endte med latter for oss tre.

Alec kom vel over til Sverige. Jeg vil nå, når jeg først er i gang, skrive ned fortsettelsen. Verten Helmer Vänset ringte forlegningen på Storlien. Øverstkommanderende sa at vi kommer straks og henter engelskmannen, og hold også de to nordmennene igjen. Da fikk vi det travelt, fylte opp ryggsekkene med snus og sjokolade, og la i vei oppover og vestover fra Storvallen. Og så kom regnet og kald-draget. Da vi krysset Rekåa på nytt, gikk flomvannet til midjen. Vi gikk og gikk, krysset blautmyrer, snøbreer, flombekker og fjellskift. Vi stoppet ikke for å spise, men tok bare opp sjokolade fra ryggsekkene under marsjen.

Det var godt å komme i hus på Garkleppvollen ved Essand sent om kvelden. Nakne under hver vår slitte seterfell og med rødglødende ovn med gjennomvåte klær rundt sovnet vi. Etter grov måling på kartet tror jeg vi hadde tilbakelagt drøye 8 mil til fots den dagen. Neste dag, 17. juni, ruslet vi i godt vær ned til bygda igjen.

Etterskrift:

Utpå sensommeren, (vi hadde radio ennå i 1940), kom det en melding fra London som Maren hadde hørt. Det var en hilsen fra en engelsk flyger. Han var nå vel hjemme i England, og på nytt i aktiv tjeneste. Han ønsket å takke dem som hadde hjulpet ham til å komme over grensen til Sverige. Navn og sted kunne for konsekvensenes skyld ikke nevnes. Kanskje var det vår venn Alec Richmond Sherwood. Han skrev både navn og adresse på en lapp til meg. Den gjemte jeg i en

bokrygg på biblioteket på Lilleby skole, der min far var overlærer. Men far ble tatt som gissel, Lilleby skole okkuperte tyskerne, og da jeg kom heim etter krigen, var ikke biblioteket der.

Nedskrevet i Søndre Molien, Tydal, 9. august 1986.

Thorstein Øren.

«Granatsplinter rundt sørgehuset»

Avisa «Nidaros» - som blir utgitt i Trondheim hadde dette innslaget torsdag, 13. juni 1940. (Det er gjort små forandringer når det gjelder ortografien).

«Dramatisk gravferd. Sørgehøytid på Byneset mens luftkamp raste over bygda. Og to fly styrtet i Gaulosen. Granatsplinter rundt sørgehuset. De som var med i begravelsen på Mulle på Byneset tirsdag, 11. juni, vil komme til å minnes det så lenge de lever. I sitt slag var det sikkert en av de mest dramatiske hendelser i bygdas historie. Kvinner besvimte, barn gråt og skrek, og ei stund måtte alle som var med ved sørgehuset, søke dekning som best de kunne det. Sørgehøytiden ble nemlig avbrutt av en heftig kamp mellom engelske og tyske fly rett over bygda.

En ung pike på en av Mulegårdene ved Spongdal skulle følges til graven. I sørgehuset var man kommet så langt at sørgehøytiden var til ende da man hørte larm av fly som nærmet seg i stor høyde. De kom fra Orkdalskanten og fortsatte i retning Trondheim.

Snart hørte man drønn av luftskytset i og omkring byen, og ikke mange minuttene etterpå var luftkampen i gang rett over Byneset og Leinstrandtraktene. Splinter falt ned omkring sørgehuset, en granat eksploderte med et veldig smell like ved, og hele sørgeskaren måtte skyndsomt øke dekning som man best kunne finne den.

Snart så man at ett av flyene var rammet og styrtet i Gaulosen ut for Buvika. Tre menn hadde på forhånd hoppet ut i fallskjerm. Like etterpå så man at fly nummer to var blitt rammet og styrtet. Det falt i sjøen like utenfor Steinshylla. Flyets mannskap ble hardt såret reddet i land av bynesinger som rodde ut. Først etter en lengre og temmelig nødtvungen pause kunne sørgeskaren på Mulle begi seg på tur mot kirkegården, og gravferden føres til ende uten flere forstyrrelser. Men selv under seremonien på kirkegården var det voldsom flyalarm over bygda».

«Vi vil huske han som ein av våre egne »

Familiene til de to omkomne visste ingenting om ulykka så lenge krigen varte. Det var kaptein Lars Saltnessand i Buvika som underrettet Det britiske luftfartsministeriet om tid og sted for nedskytningen.

I 1954 kom Joseph Craig, bror til den omkomne, til Norge for å få et nærmere kjennskap til det som hadde hendt. Året etter kom han tilbake sammen med sin mor, Helene Craig, for å være til stede ved ei minnestund på Gaulosen.

Det ble flagget på halv stang i Buvik da flyvåpenets patruljebåt kom inn fjorden om formiddagen 20. juli 1955. Om bord var mellom andre Helene og Joseph Craig, biskop Rùth fra den romersk-katolske kirke i Trondheim, flykadetter og et musikkorps fra Værnes flystasjon. Oberstløytnant N. M. Jørgensen fra det norske flyvåpenet mintes John Craig, og la med blomster i norske farger. Korpset spilte salmen «O, bli hos meg». Deretter leste biskopen begravelsesritualet og en messe for den falne. Helene og Joseph Craig knelte på dekket og ba gråtende for sin kjære John med

rosenkransen i hendene. Kadettene stod i giv akt. Det engelske flagget - Union Jack – foldet seg ut sammen med vårt eget flagg. Dr. philos. Trygve Ræder, rektor ved Orkdal off. landsgymnas, (som skolen het den gangen), hilste fra distriktets folk og sa at «vi vil huske han som ein av våre eigne» – og at denne gravplassen ville bli husket i lange tider framover. Til slutt spilte korpset den britiske og den norske nasjonalsangen. Ei kort, enkel og gripende minnestund var slutt.

Avduking av minnesteinen

11. juni 1986 – på dagen førtiseks år etter de dramatiske hendingene ble minnesteinen avduket i et strålende vær med godt over tyve grader i skyggen. Mange fra Buvika hadde møtt fram og også noen fra nabobygdene. Forsvarets distriktsmusikkorps Trøndelag spilte, og flysoldater fra Værnes stod æresvakt. Norske flagg blafret i sønnavinden sammen UNION JACK.

Johan Øvre fortalte om det som hendte 11. juni 1940 og om arbeidet med reisinga av minnesmerket. Ordføreren i Skaun kommune, Bjarne Saltnes, holdt avdukingstalen. Saltnes, som er født og oppvokst i Buvika var seks år i 1940. Han fortalte bl.a. at han husket det som skjedde for førtiseks år siden. Garnisonspresten Egil Selvaag sa minneord over de to britene. Den britiske ambassaden i Oslo var representert ved forsvarsattaché John Stewart Cresswell, som holdt en kort tale og la ned blomster ved bautaen. Det samme gjorde Ludvik Snøfugl på vegne av bygdefolket. Korpset spilte den britiske og norske nasjonalsangen. Ei av Trondheimsavisene skrev at det var «en meget stilig avdukingsseremoni».

Før avdukinga holdt Bjarne Saltnes denne talen:

«Ærede forsamling! Johan Øvre har orientert, om bakgrunnen for at dette minnesmerket avdukes her i dag. Det som kanskje er litt spesielt, er at det tok hele førti-seks år før dette skjedde.

Den hendelsen som denne bautaen skal minne oss om, var så langt jeg kjenner til, den eneste aktive krigshandling, eller rettere: kamphandling, som fant sted her i bygda under krigen. Det var med denne hendelsen vi for alvor fikk merke krigen og dens grusomhet på nært hold. Vi vet også at to av besetningen i det britiske flyet ble drept, Robson og Craig, og deres navn vil for alltid være knyttet til denne bygda.

Grunnlaget for et minnesmerke er så absolutt til stede, og det er som nevnt rart at dette initiativet ikke er tatt tidligere. Jeg var bare seks år gammel da dette hendte, men jeg kommer vel aldri til å glemme denne dagen. Det var dramatisk og grusomt det som utspilte seg her i Buvik den 11. juni 1940. Det skal bautaen minne oss om. Men den skal også minne oss om at når vi i dag lever i et fritt og demokratisk land, er ikke det bare vår egen fortjeneste. Uten våre alliertes innsats i krigen er det ikke godt å si hvordan vår situasjon ville vært i dag.

Som dere vet, er det i erkjennelsen av vår egen utilstrekkelighet på dette området at vi har utviklet vår forsvars- og sikkerhetspolitikk i etterkrigstida. Den bygger på fellesskapet mellom de vestlige demokratier, det at vi på tvers av landegrenser har felles verdier som det er verdt å slåss for: frihet og menneskeverd. Det skal også denne steinen minne oss om, og det budskapet vil alltid være aktuelt, Når jeg som ordfører har fått det ærefulle oppdraget å foreta avdukingen, vil jeg samtidig rette en takk til initiativtakerne. Jeg kan love at Skaun kommune i samarbeid med Buvik Sparebank, som er grunneier her vil ta vare på minnesmerket i framtida. Med disse orda vil jeg så foreta avdukingen.»

Garnisonspresten, Egil Selvaag, holdt denne talen ved avdukinga av minnesteinen:

«Vi er samlet for å minnes noen av de mange som gav sitt liv i siste verdenskrig. Det hevdes i krigens historie at det er stor forskjell på innsatsviljen om krigen føres på egen mark eller på fremmed jord. For våre britiske allierte ble siste verdenskrig for en stor del utkjempet på fremmed jord. Og allikevel må nok krigshistorien her medgi at innsatsviljen sto det ikke noe tilbake på. Disse unge omkom her på et oppdrag langt fra heimen i en av de norske fjordene.

Vi et at heime i England var det noen som savnet dem, og som sørget over dem. For noen var de uerstattelige. Vi har all grunn til å sende takkens ord og tanker til disse familiene og til hele det britiske folk som gang på gang har stått opp og kjempet for frihetens og fredens sak. Denne bautaeen er bl.a. et tegn på vår takknemlighet og vår respekt.

Disse to har ikke fått noen grav i vigslet jord. Derfor helliger og vigsler vi dette stedet for å hedre de unge som døde. Det skal minne kommende slekter om at det kan koste å eie frihet og fred, og det skal mane oss til å stå vern om vårt land, vår selvstendighet og vår fred. Vi kjenner ikke hjertets tanker, og vi vet ikke hva som rørte seg i disse unge menneskers sinn da katastrofen rammet dem. Men vi vet at de var i Guds tanker også i katastrofens time og i dødens stund. Gud har sagt til oss: «Kall på meg på nødens dag, og jeg skal utfri deg, og du skal prise meg.» Salme 50. 15. Dette løfte fra Salmenes bok i Det gamle testamente vil vi ta fram i dag, og vi vil blankpusse det. Det gjaldt den gang krigens kuler og granater lynte over bygda her. Det gjelder i dag for hver enkelt av oss, slik vi måtte ha det med oss selv.

Kall på din Gud og skaper. Han vil høre deg, han vil ikke slippe deg, og en dag skal du prise ham sammen med alle hans hellige. » Amen.

Etterord

Det var redaktøren av dette skriftet som først la fram idéen om å reise en minnestein over de to britiske flysoldatene. Jeg gjorde det i en artikkel i «Adresseavisen» 8. mai 1982. Johan Snøfugl tok opp tanken på et møte i Buvik pensjonistforening. De fleste medlemmene i pensjonistforeninga husker det som hendte den junidagen for snart et halvt århundre siden, og det var derfor nærliggende at de gikk inn i arbeidet med å få reist minnesmerket.

«Ingen nevnt - ingen glemt». Ett navn bør nevnes i denne sammenhengen: Johan Øvre, tidligere formann i Buvik pensjonistforening. Jeg tror neppe det er en overdrivelse å hevde at uten hans innsats kunne det ennå ha tatt lang tid før bygda fikk minnesteinen.

Steinen har fått en svært fin plass ved Buvik Sparebank på Tangflata, tett ved riksveien. Der skal den stå for å minne oss og de kommende generasjoner om de to britene og alle de andre, kjente og ukjente som ofret livet i kampen for fred og frihet.

Takk til alle som ga bidrag til reisinga av dette minnesmerket!

B.N.

To falne

Da junidagen gjekk inn til ro,

låg to frå framand land og sov i fred

der ingen stråler trenger ned.
 Der ligg dei enno i djupe fjord.
 De kom ikkje heim att til far og mor.
 De vart att da de andre for.
 De fall i kampen for fred på jord.
 Vi bøyer oss ned og takkar de to,
 og signar minnet om striden god.
 B.N.

Bilder fra boka:

"Tusen takk for den heder dere gir mine landsmenn", sier attachén, J. C. Creswell til formannen i Buvik pensjonistforening, Johan Øvre. (Fra «Melhusbladet».)

Foto av John Craig - en av de to omkomne. Det har ikke vært mulig å få tak i foto av de tre andre som var ombord i flyet som ble skutt ned over Buvik.

Foto av Johan Øvre. Han la ned et stort arbeid for å få reist minnesteinen over de to omkomne, som fortsatt har sin grav i Gaulosen. (Fotoet stod i «Melhusbladet» 1 juni 1986).

Foto av Knut Ørsvet i Nordermø, Melhus. Han viser fram restene av fallskjermen til A. Størwood. («Melhusbladet» juni 1986).

Foto av Gaukosen med Hyneset og Geltastrand i bakgrunnen. Fotoet er tatt av Jon Østeng Hov.

Foto fra minnestunda for John Craig på Gaulosen 20. juni 1955. De som knuter, er Helene og Joseph Craig. Fra venstre: To flykadetter, biskop Røth, rektor Tryge Røder, oberstløytnant N. M. Jørgensen, Solveig Saltnessard - som var en av initiativtakerne til denne sammenkomsten.

Bjarne Saltnes etter avdukninga av bautaen. I bakgrunnen to soldater som stod æresvakt.

Sersjant Jan Erik Meistad sammen med fire soldater fra æresvakta. (Fra «Melhusbladet».)

Tegningen viser et Lockheed Hudson-fly fra Skvadron 269. Tegningen gir et godt inntrykk av den flytypen som ble brukt i angrepet 11. juni 1940. (Originalen er i Norsk flyhistorisk forening).